

Гуревич Роман
професор, академік АН
вищої освіти України,
директор Інституту математики,
фізики і технологічної освіти
Вінницький державний
педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У статті розглядаються поняття «інформаційна культура особистості», шляхи формування інформаційної культури вчителя трудового навчання, використання інформаційно-комунікаційних технологій в професійній діяльності вчителя трудового навчання, а також зроблено висновок, що інформаційна культура допомагає оточенню вчителя сучасними знаннями, засобами їх передачі, стимулює розвиток пізнавального інтересу, мотивує пізнавальний інтерес і потребу в самореалізації.

Ключові слова: *кваліфікований робітник, інтеграція, модель, професійно-технічний навчальний заклад, навчальний матеріал.*

В статье рассмотрено понятие «информационная культура личности», пути формирования информационной культуры учителя трудового обучения, использование информационно-коммуникационных технологий в профессиональной деятельности учителя трудового обучения, а также сделан вывод, что информационная культура способствует вооружению учителя современными знаниями, средствами их передачи, стимулирует развитие познавательного интереса, мотивирует познавательный интерес и потребность в самореализации

Ключевые слова: *квалифицированный работник, интеграция, модель, профессионально-техническое учебное заведение, учебный материал.*

Training of culinary sphere qualified workers on the basis of educational process organization by means of interactive methods and modeling of its constituent parts have been considered in the article. Besides there are the examples of educational process in vocational schools, general model of knowledge integration and the aspects of modeling of knowledge integration into educational material contents.

Key words: *qualified worker, integration, model, vocational school, educational material.*

Інформатизація освіти є нині однією з ключових умов, що визначає подальший успішний розвиток економіки, науки і культури в процесі впровадження комп'ютерних технологій. Нині спостерігається необхідність осмислення її місця і ролі в змінах, що відбуваються. Крім того, саме позицією особистості визначаються цілі та результати прогресу. Наприклад, у науковій діяльності пріоритетного значення нині набувають інтереси вченого, ставиться завдання забезпечення належних умов для організації досліджень з урахуванням особливостей людини, актуалізується проблема гуманітарного регулювання й управління наукою. З розширенням використання комп'ютерної техніки спостерігається тенденція до зростання потреби людини підсилити відчуття власної значущості. Отже, з одного боку, нам потрібні такі знання і навички, котрі можна енергійно й ефективно використовувати для подальшого розвитку науки, техніки, культури, для виявлення величезного потенціалу комп'ютерних технологій, а з іншого боку, – ці знання і навички мають стати гарантом суверенізації особистості заради якнайповнішої реалізації творчих ресурсів людини.

Для досягнення зазначених результатів навчання конче необхідним є розвиток інформаційної культури. Тому доречно було б торкнутися питання про формування інформаційної культури вчителя трудового навчання. Найчастіше це поняття вживається для характеристики широти знань фахівця. Разом з тим, поняття інформаційної культури немов би підкреслює зв'язок її з духовною культурою особистості, а також – цілісність, як цілісна і сама духовна культура.

Професійно значимі якості особистості основані нині не стільки на критеріях об'єму та повноти конкретних знань, скільки на здатності самостійно їх поновлювати, ставити та розв'язувати професійні завдання, виробляти критерії відбору найефективніших із них. В умовах неперервно

зростаючих можливостей реального доступу до інформації з будь-якої країни світу та будь-якою мовою за допомогою глобальних систем телекомунікації, для кожної людини є необхідним самостійно вміти розробляти раціональну стратегію пошуку необхідної особисто йому інформації з-поміж багатьох наявних. Тому стрімко зросли нині вимоги до інформаційної культури особистості. Людина потребує в сформованих навичках ефективної взаємодії з інформаційним середовищем, уміннях використовувати надані нею можливості, тобто повинна мати певний рівень культури поведінки в інфосфері – глобальній інфраструктурі електронних засобів зберігання, оброблення та передавання інформації.

Інформаційній культурі особистості присвячено чимало робіт сучасних учених. Сучасні погляди на освіту як освіту «людини культури» примушують нас звернутися до аналізу змісту цього поняття, уведеного в практику освіти академіком А.П. Єршовим [3].

Поняття «культура» є складним. Культура в різних її проявах є об'єктом і предметом вивчення деяких конкретних наук. Для філософії властивий розгляд культури в її загальних рисах.

Сам термін «культура» має походження від латинського слова «culture» «обробіток землі, догляд». Цей термін якомога точніше визначає сутність поняття культури, під яким філософи розуміють усі види перетворюючої діяльності суспільства і людини разом з її результатами. Нині слово «культура» часто також вживається як міра рівня освіченості та вихованості людини.

Про культуру людини можна говорити з урахуванням низки особливостей (національних, вікових і т.д.), у контексті різноманітних сфер життєдіяльності (професійної, особистісної), у тому числі, в контексті Інформаційних процесів і відношень, тобто правомірним є вивчення інформаційної культури особистості.

Метою цієї статті є розгляд означення поняття «інформаційна культура особистості» та визначення шляхів її формування в діяльності сучасного вчителя трудового навчання.

Інформаційна культура – це рівень умінь цілеспрямованої роботи з інформацією, використання нових інформаційних технологій для роботи з нею; а також сформованість системи наукових знань і морально-етичних норм роботи з інформацією.

Не дивлячись на різноманітність поглядів з точки зору окремих сторін

на інформаційну культуру вчителя трудового навчання, можна виділити дві позиції. Перша – це знання, якими має оволодіти майбутній вчитель. Інша пов'язана з тим, що інформаційна культура позначається як якісна характеристика особистості.

Становлення інформаційної культури людини здійснюється в її повсякденній діяльності під впливом засвоєння побутових знань і вмінь, інформації засобів масових комунікацій, під час самоосвіти, в процесі спілкування в сім'ї, на роботі. Це – некерований процес. Він організується за умов цілеспрямованого розвитку інформаційної культури особистості системами навчання і виховання. Проте, не маючи чіткого уявлення про зміст інформаційної культури особистості, названі системи діють хаотично, форми і методи, які використовуються – випадкові. Обґрунтування змісту інформаційної культури особистості допоможе чіткіше формулювати цілі навчання і виховання, ефективніше використовувати наявні засоби впливу на людину.

Інформаційна культура виявляється:

- в умінні пошуку необхідних даних з використанням різних джерел інформації;
- у здатності використовувати в своїй діяльності комп'ютерні технології;
- в умінні виділяти в своїй професійній діяльності інформаційні процеси і керувати ними;
- в оволодінні основами аналітичної переробки інформації;
- в оволодінні практичними способами роботи з різною інформацією;
- у знанні морально-етичних норм роботи з інформацією.

Сформованість інформаційної культури як частини педагогічної культури відкриває значні можливості для оптимізації процесу навчання. Викладачі дістають можливість:

- застосовувати нові методи і способи уявлення, оброблення даних (знань студентів, їхньої успішності й ін.);
- використовувати в своїй викладацькій діяльності широкий спектр навчальних матеріалів і наочної допомоги;
- розробляти і використовувати комп'ютерні навчальні та контролюючі програми;
- підвищувати свою кваліфікацію шляхом дистанційного навчання у вищих навчальних закладах;
- використовувати для свого професійного зростання і самоосвіти інформаційні ресурси комп'ютерних мереж.

Для того, щоб із стін вищої школи виходили фахівці з власним

світобаченням, які могли б критично дивитися на нинішні реалії та реформувати їх, атмосфера вузівського життя має змінитися, перестати бути рутинною і стати достовірно культурною, подавати приклад творчого ставлення до дійсності. Створення такої атмосфери має стати справою кожного викладача і всіх кафедр – гуманітарних, загальнонаукових, профільних спеціальних. На останні лягає ще додаткова відповідальність – студент має одержати надійний інструментарій, що дозволить його творчому потенціалу не залишитися нереалізованим.

Рівень розвитку інформаційної культури студентів залежить не тільки від якості знань, умінь і навичок роботи з інформацією, а й від психологічної і професійної готовності викладача до роботи з інформаційно-технологічними засобами.

Опановуючи інформаційною культурою, а також використовуючи інформаційні комп'ютерні технології (ІКТ) у своїй професійній діяльності, вчитель трудового навчання одержує:

- доступ до більшого обсягу навчальної інформації;
- образну, наочну форму представлення навчального матеріалу;
- підтримку активних методів навчання;
- можливість залучення в процес активного навчання категорії студентів, які характеризуються низьким рівнем здібностей до навчання, включаючи «тугодумів», а з іншого боку – обдарованих, а також дітей із родин, що займають низький соціальний стан;
- можливість зробити навчання більш ефективним, реалізуючи всі види почуттєвого сприйняття студента в мультимедійному контексті;
- інформатизацію процесу навчання конкретної освітньої області.

Аналізуючи інформаційні комп'ютерні технології у ВНЗ, варто розглянути їхнє впровадження в навчальний процес. Доступ до інформаційних комп'ютерних технологій можуть мати:

- лише викладач;
- лише студент;
- студент і викладач.

Розгляньмо всі можливі варіанти доступу до інформаційних комп'ютерних технологій:

1. Викладачі прагнуть використовувати ІКТ (так само, як і інші нові технології) за тими самими причинами, за якими вони користуються ручками, книгами, зошитами, підручниками, картами, шкільними дошками й іншими інструментами навчання, з бажання якнайкраще робити свої справи, допомогти студентам краще вчитися. Викладач може застосовувати ІКТ у

професійних цілях як частину свого особистого виробничого середовища або інструментарію, іноді навіть не надаючи студентам доступу до неї. Допоміжний комп'ютерний інструментарій, скажімо, сканер або цифрова камера дозволяють викладачеві добувати інформацію із зовнішніх джерел, вводити її в комп'ютер і користуватися нею в процесі розробки завдань для студентів. Наприклад, викладач може принести в аудиторію актуальну статтю, надруковану в ранішній газеті, за кілька хвилин просканувати її у той самий день запропонувати прокоментовану статтю, відредагувати її або доповнити власними письмовими міркуваннями. Володіючи комп'ютером, використовуючи примітивний текстовий редактор, будь-який викладач може підготувати різні варіанти завдань, тестових робіт, технологічних карток і т.п., які згодом можуть бути роздруковані в комп'ютерному класі й роздані студентам для виконання. Використовуючи ресурси Інтернет, кожний викладач може розширювати свій світогляд у тій або іншій предметній галузі, одержуючи інформацію з всесвітньої мережі Інтернет, самостверджуватися й підвищувати свою кваліфікацію, використовуючи дистанційне навчання й обмін думками з колегами за професією.

2. Студенти, маючи доступ до ІКТ, можуть поглибити знання в тій або іншій предметній галузі, використовуючи різні мультимедійні програмні засоби як банки даних у найрізноманітніших галузях знань. Нині аспект «домашнього комп'ютера» здобуває все більш значиму вагу за оцінками соціологів. За повідомленнями експертів близько 50% населення України нині мають у своєму будинку (квартирі) персональний комп'ютер. Тому завдання викладача – пропонувати студентові використати цей потужний інструмент для саморозвитку, використовуючи всілякі навчальні програми. Підготовка рефератів, доповідей, аналітичних оглядів з використанням комп'ютера може стати однією з форм проміжної атестації студента з будь-якого предмету.

3. Найпрогресивнішою формою використання ІКТ у навчальному процесі є спільне використання загального середовища ІКТ – викладачем і студентом, у якому вони будуть безпосередньо взаємодіяти один з іншим. Комп'ютерний клас нині, як відомо, є центром притягання всіх студентів. Як правило, це одна із самих відвідуваних аудиторій в позаурочний час. Якщо організувати різновікову групу студентів, об'єднаних інтересом до комп'ютерів, у комп'ютерний клуб, де кожний, займаючись тим, що його цікавить, був би членом співтовариства, спрямованого на деякі загальні завдання, то це може різко просунути упровадження інформаційних технологій в навчальний процес. У такий спосіб незалежно від ситуації, керованої викладачами, виявляється, легко створити проблемну ситуацію, навчання стає природним процесом за рахунок обміну досвідом і

інформацією, відбувається об'єднання студентів у групи, пов'язані єдиною метою, розподіл робіт між учасниками відбувається майже автоматично, а на перший план виходить соціальна значимість проблеми. Отже, на перший план виступає проектно-досліджувальний метод навчання з використанням ІКТ. Наведемо етапи й типи дослідницької діяльності, котрі можна реалізувати в освітній діяльності:

- формулювання цілей дослідження й досліджувальних гіпотез;
- збирання, інформації, аналіз результатів, одержаних у проведених раніше експериментах, пошук в Інтернеті й інших джерелах необхідних відомостей;
- здійснення контактів з фахівцями, групове обговорення, у тому числі за допомогою телекомунікацій;
- формування основного плану проекту, коректування плану в процесі дослідження;
- проектування, конструювання й виготовлення дослідницьких установок (якщо в цьому є необхідність);
- виконання експериментів (у ручному й автоматичному режимах, а також, за можливістю, у режимі дистанційного керування); аналіз і представлення даних із залученням математичних моделей і засобів візуалізації;
- вивчення результатів, повторні виміри, накопичення даних;
- виявлення аналогій, пошук зв'язків, складання пояснень і висновків,
- перевірка попередніх гіпотез і створення нових;
- пошук в Інтернеті, групове обговорення, оформлення звітів для розміщення в Інтернеті, представлення результатів;
- презентація результатів в електронному вигляді, публікації.

У рамках взаємодії «викладач-студент» кафедрою інноваційних та інформаційних технологій в освіті Інституту математики, фізики і технологічної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського організована проектна олімпіада студентів за новими інформаційними технологіями. В основу проведення олімпіади покладено метод проектів у навчально-дослідницькій діяльності студентів. Спосіб реалізації проекту інформаційні комп'ютерні технології. Студентам пропонується тема дослідження, результати якого вони мають представити з використанням ІКТ. Крім того, відмінна риса цієї олімпіади – групова, командна діяльність студентів. Теми, пропоновані студентам для проведення дослідження носили проблемний характер, наприклад: «Глобальні проблеми сучасності. Світ. Країна. Місто» (2008 рік); «Громадянин і суспільство» (2009 рік). Ми розглядали діяльність студентів у проекті як групове дослідження глобальних проблем сучасності з використанням нових інформаційних технологій. Групове дослідження заохочує й підсилює жагу до навчання з боку студентів, тому що воно:

- особистісно орієнтоване;
- використовує безліч дидактичних підходів – навчання в справі, незалежні заняття, спільне навчання, мозковий штурм, евристичне й проблемне навчання, дискусія, командне навчання тощо;
- самовмотивоване, що означає зростання інтересу й залучення в працю в міру її виконання;
- підтримує педагогічні цілі в когнітивній, афективній і психомоторній областях на всіх рівнях – знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез;
- дозволяє вчитися на власному досвіді й досвіді інших не взагалі, а в конкретній справі;
- приносить задоволення студентам, які бачать продукт власної праці.

Одночасно був розроблений цикл семінарів для педагогів, що дозволяють сформулювати в тих, хто навчається, основи інформаційної культури й підготувати їх до участі в проекті. Був запропонований алгоритм реалізації проектно-дослідницької діяльності для викладачів і студентів.

Стадія роботи над проектом	Зміст роботи на цій стадії	Діяльність викладача	Діяльність студентів
Підготовка	Визначення теми й цілей Проекту	Знайомить зі змістом Проекту й мотивує студентів. Допомагає в постановці мети.	Обговорюють із викладачем і у разі необхідності одержують додаткову інформацію. Установлюють цілі.
Планування	1. Визначення джерел інформації. 2. Визначення способу збирання й аналізу інформації. 3. Визначення способу представлення результатів і технологій роботи (формування звіту). 4. Установлення процедур і критеріїв оцінки результату. 5. Розподіл завдань (обов'язків) між членами колективу.	Пропонує ідеї, висловлює припущення.	Виробляють план дій. Формулюють завдання.
Дослідження	Збирання інформації, вирішення проміжних завдань. Основні методи: інтерв'ю, опитування, спостереження, експерименти, робота з літературою.	Спостерігає, радить, побічно керує діяльністю.	Виконують дослідження, вирішуючи проміжні завдання.
Результати й висновки	Аналіз інформації, формулювання висновків	Спостерігає, радить.	Аналізують інформацію.
Представлення	Використання технології створення звіту	Учить опанувати новими інформаційними технологіями; в процесі створення звіту виступає в ролі рядового учасника	Створення звіту з використанням ІКТ
Результати процесу		Оцінює зусилля студентів,	Бере участь в оцінці

		креативність, якість використання джерел, невикористанні можливості потенціал, якість звіту	шляхом колективного обговорення й самооцінок
--	--	---------------------------------------------------------------------------------------------	----------------------------------------------

Під час роботи над Проектом педагог виконує функції:

- допомагає студентам у пошуку джерел, здатних допомогти їм у роботі над Проектом;
- сам є джерелом інформації;
- підтримує й заохочує студентів;
- допомагає опанувати новими інформаційними технологіями;
- прищеплює основи інформаційної культури;
- координує процес створення Проекту;
- підтримує неперервний зворотний зв'язок, щоб допомагати студентам просуватися в роботі над проектом.

Описаний вище підхід дозволить, на наш погляд, привести рівень інформаційної культури студентів відповідність до вимог інформаційного суспільства. Інформаційна культура визначає в процесі навчання внутрішній план педагогічної діяльності та особистіших проявів педагога, озброюючи його сучасними знаннями, оптимальними засобами їх передавання студентам; ефективними стимулами, що мотивують усталений пізнавальний інтерес і студентів і потребу в самоактуалізації, саморозвитку та самореалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В.Ю. Биков. – К. : Атіка, 2009. – 684 с.
2. Гуревич Р.С. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі і наукових дослідженнях / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія – К. : Освіта України, 2006. – 386 с.
3. Ершов А.П. Информатизация: от компьютерной грамотности учащихся к информационной культуре общества / А.П. Ершов // Коммунист. – 1988. – № 2. – С. 42–54.
4. Информатика и культура : сб. научн. трудов ; отв. ред. И.С. Ладенко. – Новосибирск : Наука, 1990. – 232 с.
5. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Мойсеева, А.Е. Петров]; под. ред. Е.С. Полат. – М. : изд. Центр «Академия», 2005. – 272 с.
6. Прокопенко І.Ф. Інформатизація вищих педагогічних навчальних закладів – як мрії перетворити на дійсність / І.Ф. Прокопенко, В.Ю. Биков, В.А. Раков // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2003. – № 2(26). – С. 3–6.
7. Тофлер Елвін. Третя хвиля / Тофлер Елвін. – К. : Видавн. дім «Всесвіт», 2000. – 480 с.